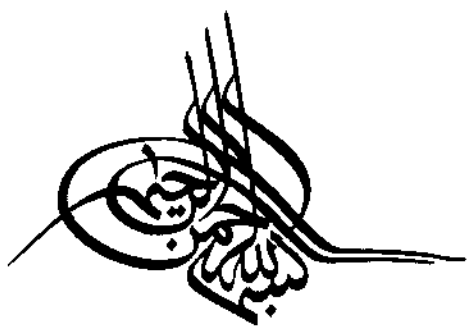

تهیه کنندگان:
معصومه نصیری
مریم اسمعیلی

انتشارات پردازشگران

۱۳۸۹

سرشناسه	نصیری، معصومه، ۱۳۵۸-
عنوان و نام پدیدآور	مجن: بهشت پنهان/مولفان معصومه نصیری، مریم اسمعیلی.
مشخصات نشر	تهران: پردازشگران، ۱۳۸۸.
مشخصات ظاهری	۲۵۶ص: مصور(رنگی)، جدول، نمودار
شابک	۷۵۰۰۰ ریال: ۳۹۵-۲۴۸۰-۹۶۴-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	قیفا
موضوع	مجن
شناسه افزوده	اسمعیلی، مریم، ۱۳۵۹-
رده بندی کنگره	۱۳۸۸ ۹۵۶ ج/۱۳۲۱ DSR
رده بندی دیویی	۹۵۵/۸۲۳
شماره کتابشناسی ملی	۱۹۵۷۹۸۴

مسئولیت مطالب کتاب بر عهده مؤلفین می باشد و حق هر گونه استفاده و کپی برداری منوط به اجازه از مؤلفین می باشد.

انتشارات پردازشگران

نام کتاب :	مجن: بهشت پنهان
تهیه کنندگان:	معصومه نصیری، مریم اسمعیلی
عکس جلد :	مسئ محمد حسینی
طرح جلد :	کانون آکمی تبلیغاتی پدیده شاهرود
ناشر :	پردازشگران
صروف چینی و آماده سازی :	یادآوران دانش
چاپ اول :	۱۳۸۹
تعداد چاپ :	۲۱۰۰
بهاء :	۷۵۰۰۰ ریال

فروشگاه مرکزی:

میدان انقلاب، روبروی سینما بهمن، خیابان منیری جاوید (اردیبهشت)،

نیشن کوچه مبین، شماره ۷۷، کد پستی: ۱۳۱۴۶۶۳۱۶۳

شماره تماس: ۶۶۹۷۴۷۵۹-۶۶۴۸۰۳۶۰ دورنگار: ۶۶۹۷۵۹۸۷

«اشاره»

لطفاً قبل از مطالعه کتاب، به نکات مهم آتی توجه نمایید.

- واژه‌هایی که بین «آ» آمده است صرفاً واژه‌های محلی است، و سعی بسیار شده است که همان تلفظ محلی واژه‌ها استعمال شود.

- واژه‌های محلی در حد ضرورت حرکت گذاری شده است.

- اسامی اشخاص در حد ضرورت داخل متن استفاده شده و سایر اسامی اشخاص در هر رده و گروهی در پاورقی جهت اطلاع خوانندگان آمده است.

- گویش (کلمات مستعمل، ضرب المثله‌ها، لالایی، ابیات و ترانه‌ها) گلچینی از بوستان بزرگ لهجه این منطقه است که به دلایل اشتراکات بسیار با مناطق اطراف و محدود بودن صفحات کتاب مختصر نگارش شده است.

- در مبحث مردم نگاری و فرهنگ (آداب و رسوم، اعتقادات، قیمت‌ها و مشاغل...) سعی بر آن شده که بر اساس مطالعات و مصاحبه‌های فراوان از گذشته تاکنون جمع بین نظرات مصاحبه شوندگان باشد.

- در بعضی از متون برای زیبایی نگارش و بیان کامل مطلب، اطلاعات گذشته و حال مختلط شده است.

- آمار کاربری اراضی متعلق به سالهای پیش می باشد.

- زیرنویسها در زمینه لغات مربوط به لوح فشرده لغتنامه دهخداست.

فهرست عناوین

سر آغاز ۱۱

فصل اول: مچن در گستره جغرافیا و تاریخ

• نگاهي به گستره‌ی جغرافیایی و تاریخی مچن ..... ۱۵ • وجه تسمیه ..... ۱۵ • پیشینه تاریخی ..... ۱۷ • مچن و سفرنامه نویسان ..... ۱۸ • مچن در هجوم اشراَر ..... ۱۹ • پوشش گیاهی ۲۰	• حیات وحش ..... ۲۲ • منطقه تنگه داستان ..... ۲۳ • منطقه شکار ممنوع ..... ۲۴ • منطقه شکار ممنوع تپال ..... ۲۵ • کوه «چکیل»، تپه، غار، دره، تنگه، معدن، یخچال ..... ۲۶ • «یخدان» ۲۶

فصل دوم: بناها و اماکن تاریخی و مذهبی

• امامزاده ..... ۳۸ • بقعه امامزاده «معصوم‌زاده» ابراهیم بن ..... ۳۸ • موسی الکاظم (ع) ..... ۴۰ • پیر ..... ۴۰ • سایر اماکن مذهبی ..... ۴۱ • قبرستان «سرخاک» ..... ۴۲ • گلزار شهدای همیشه جاوید ۴۲	• اماکن تاریخی ..... ۳۱ • قلعه ..... ۳۱ • برج ..... ۳۲ • بافت پلکانی ..... ۳۲ • راه ..... ۳۴ • کاروانسرا «کارمیرا» ..... ۳۷ • اماکن مذهبی ۳۸

فصل سوم: منابع آبی و تأسیسات آبی

• آب انبار «حوض انبار، او زنبار» ..... ۵۵ • آسیاب «آسیو» ..... ۵۵ • آب شرب ..... ۵۷ • اداره آب و فاضلاب ..... ۵۹ • آب کشت ..... ۵۹ • شرکت آبیاری ۶۱	• منابع آبی ..... ۴۹ • حوضه‌های آبریز ..... ۴۹ • سد خاکی مچن ..... ۵۱ • چشمه ..... ۵۱ • قنات ..... ۵۳ • چاه ..... ۵۳ • تأسیسات آبی ۵۵

فصل چهارم: تشکیلات اداری و اجتماعی

• انجمن ده ..... ۶۹ • خانه انصاف ۷۰	• کدخدا ..... ۶۷ • معتمدین ۶۸

۷۱.....	• روابط اجتماعی	۷۰.....	• شهرداری
۷۲.....	• جمعیت	۷۰.....	• شورای اسلامی
۷۴.....	• مهاجرت	۷۰.....	• ژاندارمری «پاسگاه»
		۷۱.....	• سایر واحدهای اداری - خدماتی

فصل پنجم: اوضاع بهداشتی و رفاهی

۸۴.....	• امور رفاهی	۷۹.....	• اوضاع بهداشتی
۸۴.....	○ تأسیسات برق	۷۹.....	○ آب شرب
۸۴.....	○ سوخت: نفت و گاز	۸۰.....	○ حمام «حمام»
۸۵.....	○ حمل و نقل و جاده	۸۱.....	○ درمانگران سنتی
۸۵.....	○ واحدهای خدماتی و تجاری	۸۳.....	○ پیشینه درمانگاه

فصل ششم: فرهنگ

۱۱۸.....	○ چهارشنبه سوری	۸۹.....	• مسکن
۱۱۸.....	○ شب علفه	۹۲.....	• پوشاک «رخت»
۱۱۹.....	○ ساعت خوش «سات خوش»	۹۳.....	○ پوشاک زنانه
۱۱۹.....	○ سیزده به در	۹۵.....	○ پوشاک مردانه
۱۲۰.....	○ بازیهای نوروزی «وازیای نوروزی»	۹۸.....	• خوراک
۱۲۰.....	• بلدا «شب چله»	۱۰۰.....	• تعلیم و تعلم
۱۲۱.....	• سالنامه قمری	۱۰۱.....	○ مکتب خانه (مَلاخانه)
۱۲۱.....	• ماه محرم	۱۰۱.....	○ روش یادگیری
۱۲۲.....	○ چلچراغ «چلچلا»	۱۰۲.....	○ مدرسه
۱۲۵.....	○ علم پندان «توغ پندان»	۱۰۵.....	• عمر نامه آدمی
۱۲۷.....	○ شب عاشورا	۱۰۵.....	• تولد
۱۲۸.....	○ آیین روز عاشورا	۱۰۶.....	○ جشن ده روزگی
۱۲۹.....	○ تمزیه	۱۰۷.....	○ دندان رویه
۱۳۰.....	○ شام غریبان	۱۰۸.....	○ عقیقه
۱۳۰.....	○ بنی اسد	۱۰۸.....	○ ختنه سوران
۱۳۱.....	• ماه صفر	۱۰۸.....	• ازدواج
۱۳۲.....	• وقف	۱۰۸.....	○ همسر گزینی
۱۳۲.....	• ایام فاطمیه	۱۰۹.....	○ خواستگاری
۱۳۳.....	• ماه رمضان	۱۰۹.....	○ نشان و تعارف «تارف»
۱۳۴.....	○ عید فطر	۱۱۰.....	○ عقدکنان
۱۳۴.....	• اعیاد مذهبی	۱۱۱.....	○ عروسی «عاروسی»
۱۳۴.....	• سرگرمی و اجتماعات	۱۱۴.....	○ پاتختی «سه روز»
۱۳۵.....	○ شب نشینی «شو نشینی»	۱۱۴.....	○ مادرزن سلام «زن مار سلام»
۱۳۶.....	○ پاتوغ و قهوه خانه	۱۱۵.....	• وفات
۱۳۷.....	○ بازیهای محلی «وازیای ملی»	۱۱۶.....	• سالنامه شمسی
۱۳۹.....	• سفر زیارتی	۱۱۶.....	• نوروزگان (فروردین گان)

۱۴۴.....	○ مرغ آمین.....	۱۴۱.....	• اعتقادات رایج در گذشته.....
۱۴۴.....	○ سایر اعتقادات.....	۱۴۱.....	○ درخت آوِرس «سر».....
۱۴۴.....	• درمانگران سنتی.....	۱۴۱.....	○ ماه و خورشید گرفتگی.....
۱۴۵.....	• گویش.....	۱۴۲.....	○ زمین لرزه.....
۱۷۶.....	○ نمونه‌ای از درد دل بانوان در کار روزمره.....	۱۴۲.....	○ آل زدگی.....
۱۷۷.....	• ضرب المثل.....	۱۴۲.....	○ بختک زدگی «غول».....
۱۷۹.....	• لالایی.....	۱۴۲.....	○ چشم زخم.....
۱۸۰.....	• بیت «بد».....	۱۴۳.....	○ چله افتادن و چله بری.....
		۱۴۴.....	○ صبر آمدن.....

فصل هفتم: اقتصاد و مشاغل

۱۹۹.....	• باغها.....	۱۸۵.....	• دامداری.....
۲۰۰.....	• اعتقادات.....	۱۸۵.....	○ مراتع.....
۲۰۱.....	• صنایع دستی.....	۱۸۸.....	○ مکمل غذایی.....
۲۰۲.....	• دست بافته‌ها.....	۱۸۹.....	○ نژاد دام.....
۲۰۳.....	○ الیاف پشمی.....	۱۸۹.....	○ زایش دام.....
۲۰۴.....	○ دست‌بافته‌های زنانه.....	۱۹۰.....	○ مکان دام.....
۲۰۵.....	○ طریقه ساخت تنور «تندور».....	۱۹۰.....	○ چوپان «گرد- آدم».....
۲۰۶.....	○ دست‌بافته‌های مردانه.....	۱۹۲.....	○ وسایل چوپانی.....
۲۰۶.....	• سایر مشاغل.....	۱۹۲.....	○ تولیدات و فرآورده‌ها.....
۲۰۶.....	○ نانوايي.....	۱۹۴.....	○ سختی‌های کار.....
۲۰۶.....	○ خشت زنی.....	۱۹۴.....	○ داغ مالکیت «ذرشم».....
۲۰۷.....	○ زغال سوزی.....	۱۹۵.....	○ چرای گوسفندان.....
۲۰۷.....	○ سفالگری.....	۱۹۵.....	○ آیین دامداری.....
۲۰۸.....	○ ساخت خم «خُصب».....	۱۹۶.....	• زراعت (زرات).....
۲۰۸.....	○ آهنگری.....	۱۹۷.....	• آب.....
۲۰۸.....	○ دلاک.....	۱۹۸.....	• کاشت.....
۲۰۸.....	• اوزان و مقیاسها.....	۱۹۸.....	• داشت.....
		۱۹۹.....	• برداشت.....

فصل هشتم: جاذبه‌های طبیعی و گردشگری (اکوتوریسم) و پیوست ضمایم

۲۱۷.....	• پیوست ضمایم.....	۲۱۳.....	• جاذبه‌های طبیعی و گردشگری (اکوتوریسم).....
۲۱۹.....	○ اسناد.....	۲۱۵.....	دعوت به مچن با زبانی شیوا.....
۲۳۱.....	○ تصاویر.....		

۲۷۲.....	• منابع و ماخذ.....	۲۶۰.....	فهرست اعلام.....

فهرست جداول و نقشه‌ها

جدول شماره ۱- مشخصات شهدای شهرمجن.....	۴۳
جدول شماره ۲: سطح آبریز ودبی رودخانه مجن، سال آبی، ۷۰-۱۳۶۹.....	۵۱
جدول شماره ۳: سطح آبریز ودبی رودخانه مجن، سال آبی ۷۱-۱۳۷۰.....	۵۱
جدول شماره ۴: مشخصات چشمه‌های مجن.....	۵۲
جدول شماره ۵: مشخصات چاه‌های مجن.....	۵۳
جدول شماره ۶: مشخصات آسیاب‌های مجن.....	۵۷
جدول شماره ۷: میزان جمعیت مجن.....	۷۳
جدول شماره ۸: ازدواج، نسبت شاغلان، درصد بیکاران.....	۷۴
جدول شماره ۹: مشخصات واحدهای آموزشی و فرهنگی.....	۱۰۴
جدول شماره ۱۰: اسامی عکاسان و شماره عکس.....	۲۵۹
جدول شماره ۱۱: تلفنهای ضروری شهر مجن.....	۲۵۹
نقشه شماره یک: مجن در نقشه.....	۱
نقشه شماره دو: طرح هادی مجن.....	۲
نقشه شماره سه: راه.....	۳۹
نقشه شماره چهار: مراتع.....	۱۸۷
نقشه شماره پنج: نمای محلات مجن.....	۲۵۸
نقشه شماره شش: نقشه گوگل.....	۲۷۷

سر آغاز

میراث کهن ایران زمین در گوشه و کنار آن، از کوشش پیاپی نیاکان ما در ایجاد تمدنی غنی و پر بار حکایت می‌کند. با اینکه تمدن غنی این سرزمین پهناور از بسیاری جهات مورد بحث و بررسی اقرار گرفته و صاحب نظران بسیاری بر غنا و پر بار بودن آن صحنه گذاشته‌اند، با این حال زوایایی از این تمدن مبهم مانده است. این گمنامی ناشی از بی توجهی و کوتاهی ما ایرانیان در حفظ آثار، اسناد و متون کهن می‌باشد و پیامد آن متوجه همگان خواهد بود که سرانجام از هویت ملی و قومی خود دور افتاده و در وادی سرگردانی و حیرت قدم می‌گذاریم.

«مجن» از جمله مناطقی است که بیشتر آداب و رسوم بومی آن، علیرغم پیشرفت چشمگیر در زمینه های مختلف فرهنگی و علمی، بکر و دست نخورده باقی مانده است. مجن طبیعتی دل انگیز دارد و خانه های آن، با بافت منحصر به فرد پلکانی و معماری اسلامی، چشم هر تازه وارد را به خود خیره می‌کند. در کنار تمام زیباییها، صفت نوع دوستی و خلق نیکوی این مردم بسیار در خور تحسین است. و امید است با عنایت فرهیختگان و فعالان فرهنگی این قطعه از بهشت پنهان، بیشتر به مردم ایزان زمین شناسانده شود.

ما نسل جدید نمی‌خواهیم از هویت اصلی خود دور بمانیم و برآنیم تا رسالت فرهنگی خود را به نحو شایسته انجام دهیم. می‌خواهیم از جنبه های مثبت روابط حاکم بر اجتماع افراد - معاشرتها - رفع اختلافات و دعاوی به صورت کدخدا منشانه و همدلی مردم بنگاریم.

ما در این کتاب قصد نداریم اثبات کنیم که بزرگترین رویداد های تاریخی در زادگاه ما به وقوع پیوسته و یا بلندترین برج و بارو یا تخت شاهی در مجن بوده است اما می‌توانیم بنگاریم که: «مجن» بهترین افراد بشری را به صورت همگون و یک دل در آغوش طبیعت زیبای خود یک جا جمع کرده است.

مجن؛ بهشت پنهان، نگارشی است در ارتباط با جغرافیا - تاریخ، معرفی آثار باستانی، اماکن مذهبی و تاسیسات آبی همچنین اوضاع اداری و روابط اجتماعی و مردم نگاری را در بر می‌گیرد و بخش پایانی در مورد صنعت اکوتوریسم و معرفی این صنعت نوپا در ایران می‌باشد و قابلیت‌ها و پتانسیل‌های موجود در مجن را با هدف جذب گردشگران معرفی می‌کند. و ضماین این فصل اسناد و تصاویری است که تک تک آنها حاصل سالها تلاش و تجربه عزیزانی است که در غنای این اثر ما را همراهی نمودند.

آن چه پیش رو دارید - "برگ سبزی است تحفه درویش" - حاصل سالها تلاش، تحقیق و پژوهش پراکنده و مستمر و مصاحبه های متعدد با کهنسالان گرانمایه است. خدای را سپاس که توفیق جمع آوری و گردآوری مطالب ارزشمند را به اینجانبان عنایت فرمود. از خدای پر مهر خاضعانه خواهانیم که این تلاش ناچیز راهگشای آیندگان باشد.

امید که صاحب‌نظران و خوانندگان محترم با راهنمایی خوبشان ما را در تقدیم اثری بهتر در چاپهای بعدی مساعدت نمایند.

از حاج عباس اسمعیلی به خاطر شرکتش در مصاحبه‌های متعدد کمال قدردانی را داریم. همچنین از مدیر مسوول انتشارات پردازش گران - علی گوهربخش و همکارانشان - که در نشر این اثر ما را یاری نمودند، بسیار سپاسگزاریم.

با تقدیم احترام

معصومه نصیری - مریم اسمعیلی